

ченка (від 2 березня 1992 р.) Ігореві Рафаїловичу Юхновському виповнилося 85 років.

Внесок видатного українського вченого в галузі теоретичної фізики, визначного політичного та громадського діяча, акад. НАН України, проф., д-ра фізико-математичних наук, Народного депутата України, Героя України Ігоря Рафаїловича Юхновського в науку, створення та розбудову незалежної Української держави важко переоцінити. Багатогранність таланту у поєднанні з непересічною працьовитістю та високими людськими рисами — чесністю, правдивістю, відкритістю до людей — забезпечили йому високий авторитет і в Україні, і в світі.

Народився І. Юхновський в селі Княгинин на Волині у сім'ї службовця. У 1940-х рр. сім'я Юхновських поселяється в м. Крем'янци, що на Тернопільщині, де Ігор успішно закінчив лицей (тодішню Міську середню технічну школу). На формування його дитячого та юнацького світогляду великий вплив мав дід по матері — священник і лікар — Фортунат Бельський. Він залишив по собі чималу бібліотеку. Значна частина книжок вціліла, незважаючи на часті переїзди Юхновських та роки війни, і стала первинним джерелом знань майбутнього академіка.

1944 р. І. Юхновський був мобілізований, пройшов воєнними дорогами через Західну Україну, Польщу, Австрію. Повернувшись з війни, у 1946 р. вступив на фізико-математичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка, котрий закінчив із відзнакою 1951 р.

Визначальний вплив на становлення І. Юхновського як вченого мали наукові праці та ідеї академіка М. Боголюбова. Використовуючи створені ним методи дослідження, Ігор Рафаїлович у 1960-х рр. виконав низку оригінальних досліджень у галузі теорії систем заряджених часток. Результатом важкої, але цікавої роботи стала спочатку кандидатська дисертація „Бінарна функція розподілу для систем взаємодіючих частинок“ (1954), а згодом і докторська „Статистична теорія систем заряджених частинок“ (1965), яка заклала основи львівської школи статистичної фізики. Численні учні І. Юхновського по праву можуть вважати себе внуками великого М. Боголюбова.

Осередок львівської наукової школи бере свій початок зі створення у Львові з ініціативи І. Юхновського Львівського відділу статистичної теорії конденсованих станів Інституту теоретичної фізики АН УРСР. Директором вказаного інституту на той час був академік М. Боголюбов, а завідувачем Львівського відділу став проф. І. Юхновський,

який на той час уже був відомим фізиком. У 1959—1969 рр. Ігор Рафаїлович був завідувачем кафедри теоретичної фізики Львівського університету, а з 1967 р. мав звання професора. Саме тоді І. Юхновський опублікував цикл праць, в яких запропонував новий і ефективний математичний апарат для дослідження властивостей класичних і квантових систем багатьох частинок — метод колективних змінних. Наукові здобутки вченого набули широкого визнання. 1972 р. його обрали членом-кореспондентом АН УРСР.

За короткий час І. Юхновський зумів організувати молодих, талановитих науковців із найкращих випускників фізичного факультету, які розвивали та впроваджували ідеї професора. Почався новий і дуже плідний період наукової діяльності вченого. Запропоновані та розроблені ним методи статистичної фізики успішно застосовувалися до опису розчинів електролітів, квантових рідин (рідкий гелій), електронного газу в металах. На початку 1970-х рр. тут закладено основи мікроскопічної теорії фазових переходів другого роду, яка дозволила вперше з єдиних позицій виконати розрахунки як універсальних, так і неуніверсальних характеристик тривимірної моделі Ізінга, а згодом була застосована до опису магнетиків, сегнетоелектриків, бінарних сплавів і рідин. Дослідження розчинів електролітів висвітлені у монографії (Юхновський І. Р., Головка М. Ф. Статистическая теория классических равновесных систем. К., 1980, 372 с.). Роботи в галузі фазових переходів були узагальнені в монографії „Фазовые переходы второго рода. Метод коллективных переменных“ (К., 1985, 224 с.), яка згодом була перекладена за кордоном (Yukhnovskii I. R. Phase Transition of the Second Order. The Collective Variables Method (World Scientific, 1987). Опис фазового переходу на мікроскопічному рівні запропонований в іншій монографії (Юхновський І. Р., Козловський М. П., Пилюк І. В. Мікроскопічна теорія фазових переходів у тривимірних системах. Львів, 2001, 592 с.). У монографії (Юхновський І. Р., Гурський З. А. Квантово-статистическая теория неупорядоченных систем (К., 1991.— 277 с.) поряд з методом повністю ортогоналізованих плоских хвиль запропоновано новий спосіб розрахунку термодинамічних характеристик сплавів в околі температури фазового переходу типу лад-безлад.

Творча атмосфера, яка панувала у Львівському відділі статистичної теорії конденсованих станів Інституту теоретичної фізики АН УРСР, не могла не дати очікуваного результату. На час створення у відділі працював лише д-р фіз.-мат. наук Ігор Юхновський. Через десять років у складі відділу були член-кореспондент АН УРСР (І. Юхновський), два доктори фіз.-мат. наук (М. Головка та І. Вакарчук) та понад десять кандидатів фізико-математичних наук. Усі вони — учні Ігоря Рафаїловича. У 1980 р. На базі відділу створюється Львівське відділення Інституту теоретичної фізики АН УРСР. Тоді І. Юхновського призначають заступником директора ІТФ АН УРСР з наукової роботи та керівником цього відділення. Період 1980—1990-х рр. характеризується ростом міжнародного визнання львівської школи статистичної фізики. У 1982 р. Ігоря Рафаїловича обирають академіком АН УРСР. 1986 р. йому спільно з П. Боголюбовим та С. Пелетмінським надано премію АН УРСР

ім. М. М. Крилова за цикл робіт „Математичні методи дослідження систем з спонтанно порушеною симетрією“. У вересні 1990 р. на базі Львівського відділення Інституту теоретичної фізики АН України створено самостійний академічний інститут — Інститут фізики конденсованих систем, який очолив І. Юхновський.

Ігор Рафаїлович — один із фундаторів академічної науки у Західному регіоні України, голова Західного наукового центру НАН України у 1990—1998 рр. Великою заслугою Західного наукового центру НАН України у той час було те, що внаслідок його діяльності вдалося не тільки зберегти у Західному регіоні України відомі наукові школи, але й ініціювати та підтримувати створення нових науково-дослідних установ у системі НАН України та нових вищих навчальних закладів. За цим стоїть велика особиста праця Ігоря Юхновського.

Особливою та визначальною була роль голови Західного наукового центру АН України Ігоря Юхновського у розвитку та поглибленні українсько-австрійської наукової співпраці. У липні 1992 р., за підтримки урядів обох країн, у Львові була відкрита філія Австрійського інституту Східної та Південно-Східної Європи. У вересні того ж року створений і Українсько-австрійський науковий центр НАН України. Упродовж 1992—1997 рр. за підтримки І. Юхновського і зусиллями цих установ та багатьох інших інституцій й осіб наукові та культурні зв'язки України й Австрії набули широкого розвитку. Було започатковано співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема виконання під егідою ЮНЕСКО спільного українсько-німецького екологічного проекту „Дністер“ (координатор проекту з українського боку І. Юхновський). Узагальнення результатів досліджень за проектом дало можливість створити модель розвитку річкового ландшафту басейну верхів'я Дністра, яка застосовуватиметься у прогнозуванні розвитку сільського, водного, лісового господарств, раціонального використання природних ресурсів, особливо води, як в Україні, так і в басейнах інших рік Східної Європи.

Зі створенням Інституту фізики конденсованих систем НАН України значно розширилася тематика досліджень. Під впливом І. Юхновського розпочинаються роботи, які становлять практичний інтерес для молоді Української держави. Так, в інституті вперше в Україні запроваджено нові інформаційні технології з доступом до світових банків даних і повним набором послуг Інтернету. До цієї діяльності, об'єднаної нині проектом „Українська комп'ютерна дослідницька мережа“, залучено багато наукових та освітніх установ України. 1994 р. під керівництвом І. Юхновського розпочато дослідження фізичних процесів та опису ядерної „магми“ на зруйнованому четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС. Сьогодні Інститут фізики конденсованих систем НАН України налічує сім наукових відділів, в яких працює приблизно сто чоловік. Очолює Інститут вихованець Ігоря Рафаїловича, членкор. НАН України Ігор Миронович Мриглюд, який достойно продовжує справу свого вчителя. При Інституті успішно працює рада із захисту докторських дисертацій, забезпечено швидкий доступ співробітників до глобальної мережі Інтернет

та високопродуктивного розрахункового кластера ІФКС, який підключений до українського гріду, налагоджено контакти із багатьма науковими та навчальними закладами освіти України.

Не можна оминати плідної і різнопланової діяльності І. Юхновського у справі організації та координації наукових досліджень з фізики. Він був і залишається членом багатьох наукових рад, членом редколегій „Українського фізичного журналу“, міжвідомчих збірників „Фізика рідкого стану“, „Фізика багаточастинкових систем“. І. Юхновський — голова редколегії журналу „Фізика конденсованих систем“, видавцем якого є ІФКС НАН України і який виходить англійською мовою та входить до числа найбільш престижних фізичних журналів світової спільноти.

Політична діяльність І. Юхновського розпочалася 1990 р., коли його обрано депутатом Верховної Ради України. В парламенті очолював опозицію як Голова Народної Ради, ініціював проведення Всеукраїнського референдуму щодо незалежності України 1 грудня 1991 р. У 1990—1993 рр. був Головою Комісії Верховної Ради з питань науки та освіти, членом Президії Верховної Ради. У 1992 р. працював Державним радником України та очолював Комісію з питань науково-технічної політики Державної Думи України. У 1992—1993 рр. обіймав посаду Першого віце-прем'єр міністра України. 1994 р. вдруге обраний депутатом Верховної Ради України. У 1994—1996 рр. — лідер депутатської групи „Державність“. У 1996 р. з його ініціативи створена Міжвідомча аналітична консультативна рада при Кабінеті Міністрів України. У 1998 р. втретє обраний народним депутатом України, належав до фракції Українського народного руху. Протягом грудня 1999 — березня 2002 р. очолював Комітет з питань науки й освіти Верховної Ради України. У 2002 р. обраний до Верховної Ради України вчетверте за списком від блоку Віктора Ющенка „Наша Україна“, був першим заступником, а згодом головою Комітету Верховної Ради України з питань науки й освіти та головою спеціальної тимчасової комісії Верховної Ради України з питань майбутнього. Голова Всеукраїнського об'єднання ветеранів, член ради НС „Наша Україна“. У червні 2006 р. Постановою Кабінету Міністрів України І. Юхновського призначено виконувачем обов'язків голови Українського інституту національної пам'яті.

Останнім часом І. Юхновський цікавиться математичними методами в економіці та розвитком суспільства, проблемами енергетики, безпеки об'єкта „Укриття“ на Чорнобильській АЕС, теорією гетерогенного каталізу та іншими стратегічно важливими інноваційними проблемами. Монографія „Вибрані праці. Економіка“ стала узагальненням результатів досліджень економічного і виробничого стану основних галузей виробничої діяльності України. Ці дослідження виконані автором і під його керівництвом членами Міжвідомчої аналітично-консультативної ради при Кабінеті Міністрів України на основі статистичних даних та матеріалів широких обговорень із фахівцями кожної із розглядуваних галузей. Матеріали базуються на описі балансу попиту і пропозиції, мають цінний аналітичний та рекомендаційний характер для спеціалістів і керівників відповідних галузей.

І. Юхновський — лауреат премії АН УРСР ім. М. М. Крилова, Почесний доктор Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, Доктор Honoris Causa Львівського національного університету ім. І. Франка, Волинського національного університету ім. Л. Українки, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, кавалер орденів „Знак пошани“ (1975), Трудового Червоного прапора (1985), Вітчизняної війни I ступеня (1985), Відзнаки Президента України (1995), ордена За заслуги I ступеня (2000), ордена Князя Ярослава Мудрого V ступеня

(2002). 2005 р. йому надано звання Героя України із врученням ордена Держави.

Ігор Рафаїлович Юхновський продовжує активно працювати на зміцнення авторитету фундаментальної науки, на поліпшення іміджу Української держави і майбутнє України. З нагоди 85-річчя бажаємо шановному Ігореві Рафаїловичу здоров'я, творчої наснаги і довгих років життя на славу незалежної України.

*Михайло КОЗЛОВСЬКИЙ,
Ігор МРИГЛОД, Ігор СТАСЮК*

Кожен сучасний історик мистецтва в Україні, незалежно від проблемно-тематичного вектора наукових зацікавлень, свою громадянську та етичну відповідальність перед фахом внутрішньо зіставляє із настановами одного з найбільших авторитетів у цій галузі, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка (від 23 листопада 2002 р.), доктора мистецтвознав-

ства, професора Людмили Семенівни Міляєвої, якій 13 листопада 2010 року виповнилося 85 років. До цього імені сходяться шляхи дослідників різних поколінь, різних регіональних шкіл мистецтвознавства, а також різних фундаментальних напрямів усієї гуманітарної сфери знань. Без Людмили Міляєвої не обходяться жодні державні ініціативи з вироблення стратегічних документів щодо перспектив розвитку науки і мистецтва в Україні, формування світового іміджу українського національного мистецтва у світі. Вже понад п'ятдесят років науковий світ вчитується у наукові праці цієї дослідниці, щоразу розширюючи уявлення про самобутність української художньої культури в її різних естетичних і духовних проявах.

Людмила Міляєва народилася 13 листопада 1925 р. у м. Харкові. 1950 р. закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка, розпочавши свою професійну діяльність з Київського державного музею українського образотворчого мистецтва — спочатку на посаді наукового співробітника, а згодом завідувача відділу. 1955 р. вийшла її перша книжка „К. О. Трутовський“, яка задала динаміки процесу „призбирування“ українськими вченими багатих досвідів національного українського мистецтва. Вслід цьому виданню Людмила Семенівна продовжила розширювати сферу своїх дослідницьких інтересів, дедалі проникливіше вдивляючись у духовну та естетичну природу значущих мистецьких феноменів. Про скрупульозність вченої, зокрема, свідчить і такий факт, як підготовка до

друку видання „Спогади старого вчителя“ Миколи Мурашка (1964), розширені примітки до якого написала Людмила Міляєва спільно з Петром Говдею. Імена, подані невеличкими біографіями, стали на той час звуженою енциклопедією, яка давала можливість уважному читачеві відчутти широкий контекст розвитку українського мистецтва наприкінці XIX — на початку XX ст.

Наукові погляди Людмили Семенівни постійно поглиблюються, локалізуючись навколо групи видатних явищ образотворчого мистецтва. Спершу вийшла більша її праця у співавторстві „Українське мистецтво XIV — першої половини XVII століть“ (1963), а згодом індивідуальна монографія „Розписи Потелича“ (вид. 1969 та 1971 рр.). Остання не лише стала темою її кандидатської дисертації, але й справжнім науковим бестселером, однією із знакових з'яв в українській науковій думці того часу. Відтоді Людмила Міляєва разом із Григорієм Логвином очолили масштабну програму вивчення найвидатніших пам'яток українського сакрального мистецтва всупереч різним перепонам, які чинила атеїстична влада в УРСР. Крок за кроком дослідниця розширює діяпозон своїх зацікавлень, утверджуючи в українському радянському мистецтвознавстві як рівноправну наукову парадигму студії над церковним малярством та архітектурою. Не буде перебільшенням сказати, що така принципова професійна позиція Людмили Міляєвої не лише поглибила увагу її колег до цієї частини національної спадщини українців, але й стала рятівною для численних пам'яток, що вульгарно трактувалися деякими представниками панівного атеїстичного режиму в Україні як ідейно і класово шкідливі.

Немов у відповідь своїм опонентам, які у 1970-х рр. докоряли дослідниці надмірностями в її зацікавленнях українською старовиною, Людмила Семенівна розширює коло своїх потенційних читачів: публікує свої праці та статті не лише в Києві, але й у Москві, Петербурзі, а згодом і в деяких країнах Заходу. Так, виходять її праці „Украинское искусство конца XIII — первой половины XVII в.“ (у співавторстві) в третьому томі колективної монографії „Искусство народов СССР“ (1974), „Український середньовічний живопис“ (у співавторстві, 1976), серія публікацій про визначні пам'ятки українського бароко. Наукові